

Områden av riksintresse för kulturmiljövården i Värmlands län (S) enligt 3 kap 6 § miljöbalken

ARVIKA KOMMUN	3
Berg [S 2] (Ålgå sn)	3
Finnebäck-Tortan-Takene-Svartåna [S 3] (Brunskogs sn)	3
Mölnerud [S 4] (Brunskogs sn)	3
Västra Rud-Rävön-Sölje [S 1] (Stavnäs sn)	3
EDA KOMMUN	3
Eda skansar [S 5] (Eda sn)	4
FILIPSTADS KOMMUN	4
Bjurbäcken [S 30] (delen i Färnebo sn)	4
Brattfors [S 6] (Brattfors sn)	4
Hornkullen [S 14] (Kroppa sn)	4
Långban [S 7] (Färnebo sn)	4
Motjärnshyttan [S 11] (Nordmarks sn)	5
Nordmark-Taberg [S 12] (Nordmarks sn)	5
Persberg [S 8] (Färnebo socken)	5
Rämmen [S 13] (Rämmens sn)	5
Saxåhyttan [S 9] (Färnebo sn)	5
Storbroyttan [S 10] (Färnebo sn)	5
GRUMS KOMMUN	6
Borgvik [S 15] (Borgviks sn)	6
HAGFORS KOMMUN	6
Uddeholm [S 16] (Norra Råda sn)	6
HAMMARÖ KOMMUN	6
Hammarö [S 17] (Hammarö sn)	6
KARLSTAD KOMMUN	6
Alsterdalen [S 18] (Alsters sn)	7
Karlstads stadskärna [S 21]	7
Segeberstad [S 19] (Segeberstad sn)	7
Väse-Ve [S 20] (Väse sn)	7
KILS KOMMUN	7
Apertin-Illberg-Ekenäs [S 22] (Stora Kils sn)	7
Runnevål [S 23] (Stora Kils sn)	8
KRISTINEHAMNS KOMMUN	8
Visnum [S 24] (Visnums sn)	8
Visnum-Kil [S 26] (Visnums-Kils sn)	8
Värmlands Säby [S 25] (Visnums sn)	8
MUNKFORS KOMMUN	9
Munkfors [S 28]	9
Ransäter [S 29] (Ransätters sn)	9
STORFORS KOMMUN	9
Bjurbäcken [S 30] (Lungsunds sn)	9
SUNNE KOMMUN	9
Askersby [S 35] (Sunne sn)	9
Mårbacka [S 32] (Östra Ämtervik sn)	10
Rottneros [S 31] (Sunne sn)	10

Smedsby [S 34] (Östra Ämterviks sn)	10
Östra Ämtervik [S 33] (Östra Ämtervik sn)	10
SÄFFLE KOMMUN	10
Millesvik [S 37] (Millesvik sn)	10
Västra Smedbyn [S 36] (Kila sn)	11
TORSBY KOMMUN	11
Johola [S 40] (Östmarks sn)	11
Kårebolsätern [S 41] (Norra Ny sn)	11
Likenäs-Transtrand [S 38] (Dalby sn)	11
Ritamäki-Kvarntorp [S 39] (Lekvattnets sn)	11
ÅRJÄNGS KOMMUN	12
Blomma-Gyldenäs [S 42] (Blomskogs och Trankils sn)	12

ARVIKA KOMMUN

Berg [S 2] (Älgå sn)

Motivering:

Fornlämningsmiljö som ovanligt tydligt belyser sten- och bronsålderns kärnområden i Värmland.

Uttryck för riksintresset:

Rösen i företrädesvis strandnära lägen, stensättning med kal stenfyllning, hällskista.

I området ingår även:

Majorsbostället Berg med 1700-talsbebyggelse, övergiven medeltida gårdsplats och omgivande småskaligt och välhävdad odlingslandskap.

Finnebäck-Tortan-Takene-Svartåna [S 3] (Brunskogs sn)

Motivering:

Småskaligt *odlingslandskap* i den värmländska *skogsbygden* där välbevarade byar med 1700- och 1800-talsbebyggelse ger en föreställning om äldre tiders odlingsystem, bebyggelsestruktur och byggnadssätt. (*Bymiljö*).

Uttryck för riksintresset:

By- och gårdsbebyggelse från 1700- och 1800-talen. Välhävdad inägomark med bevarad 1800-talsdrag. Relationen mellan inägo- och utägomark.

I området ingår även:

Ett fångstgropssystem.

Mölnerud [S 4] (Brunskogs sn)

Motivering:

Bymiljö med osedvanligt många välbevarade byggnader i regionalt präglad utförande från tiden före och efter 1700- och 1800-talens skiftesreformer. (*Kvarnmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Faluröda mangårdsbyggnader med skiffertak regelbundet utformade i två våningar, timrade bodar och ängslador, kvarnruin med hjulgrav och fördämningsvall.

Västra Rud-Rävön-Sölje [S 1] (Stavnäs sn)

Motivering:

Fornlämningsmiljö med karakteristiska minnen från senneolitikum, bronsålder och äldre järnålder som pedagogiskt belyser traktens äldsta bebyggelsehistoria.

Uttryck för riksintresset:

Rösen, varav ett osedvanligt stort (40 x 30 m), hällkista, *fornborg*.

I området ingår även:

Sölje nedlagda järn- och glasbruk med nyklassicistisk herrgård. Västra Ruds löjtnantsboställe och militiebostället Näs åskådliggör boställesförordningarnas byggnadssätt.

EDA KOMMUN

Eda skansar [S 5] (Eda sn)

Motivering:

Befästningar som är ett av landets bäst bevarade gränsbefästningssystem. (*Skansmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Fyra skansanläggningar med den 1657 uppförda, 1717 och 1808 förstärkta huvudskansen, samt tre vid det senare tillfället anlagda stödskansar. Renoverades och bemannades under andra världskriget.

FILIPSTADS KOMMUN

Bjurbäcken [S 30] (delen i Färnebo sn)

Motivering:

Bjurbäcks kanal från 1857 (f d Filipstad bergslags kanal) är en välbevarad transportled för malm, smide och personbefordran. (*Kanalmiljö, Bruksmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Slussar, f d kronobruket Asphyttan och Bjurbäckshyttan med bruksgård och tidig industriell bebyggelse. Miljön berör även Lungsunda sn i Storfors kommun.

Brattfors [S 6] (Brattfors sn)

Motivering:

Bruksmiljö med en av de äldsta och bäst bevarade tidigindustriella hyttorna i länet.

Uttryck för riksintresset:

Brukskyrka och andra lämningar från 1600-talets hammarbruksepok, 1800-talshytta, bruksherrgård och bruksbebyggelse från olika tidsperioder. Skogsarbetarbostäder från 1950-talet i enhetligt utförande.

Hornkullen [S 14] (Kroppa sn)

Motivering:

Länets intressantaste och bäst bibehållna gruva för brytning av silver- och kopparmalm.

(*Gruvmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Miljön, med gruvhål, hästvandring, fördämningsvall, hjulgrav samt lämningar efter stånggång mellan Kroktjärn och Hornkullen, illustrerar en ålderdomlig brytningsteknik. Brytningen påbörjades på 1570-talet och nedlades på 1850-talet.

Långban [S 7] (Färnebo sn)

Motivering:

En av den mellansvenska bergslagsbygdens mest välbevarade och allsidiga *industrimiljöer*, i anslutning till en av världens mest artsammansatta mineralfyndigheter. (*Gruvmiljö, Kognitiv miljö*).

Uttryck för riksintresset:

Långbans gruvfält och Långbanshyttan med gruvhål, skarnhögar, linspel m.m. Den sedan medeltiden brukade storgruvan har spår av äldre tillmakning. Lavarna vid Lokaschaktet och nya schaktet, hytta och rostugn från 1800-talet. En *bergsmansgård* från 1700-talet som är bröderna John Ericsson och Nils Ericssons födelsehem.

Motjärnshyttan [S 11] (Nordmarks sn)

Motivering:

En av länets mest representativa och välbevarade *hyttmiljöer*. Anlagd av finska invandrare på 1600-talet.

Uttryck för riksintresset:

Den äldsta hyttan på nuvarande plats från 1700. Dagens anläggning med masugn och rostugn som var i bruk åren 1805-1916. Dammanläggning. *Bergsmansgård* från 1800-talet och skogarbetarbostäder i enhetligt utförande.

Nordmark-Taberg [S 12] (Nordmarks sn)

Motivering:

Bergslagsmiljö som speglar gruvdrift och sociala förhållanden med många bevarade tidigindustriella anläggningar. (*Bruksmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Talrika gruvhål, lavar, gruvstugor, kruthus, spelhus, arrest, magasin och stånggång. Socialt skiktad bostadsmiljö med herrgård och arbetarbebyggelse från 1700- och 1800-talen. Korsformig 1700-talskyrka i trä.

Persberg [S 8] (Färnebo socken)

Motivering:

Gruvmiljö och en av de äldsta gruvorterna i den mellansvenska bergslagsbygden och som genom sin storlek är av europeisk industrihistorisk betydelse. (*Bruksmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Storgruvan på Odalfältet och Högbergsfältet med 40-tal gruvhål. Tydliga spår efter den gamla tillagningsprocessen i den 1762 upptagna sk Tilas stoll. Herrgård, *kapell*, skolhus, arbetarbebyggelse, industribyggnader samt utskeppningplats och småskaligt *odlingslandskap*.

Rämmen [S 13] (Rämmens sn)

Motivering:

Väl sammanhållen *bruksmiljö* och *hyttmiljö*, personhistoriskt förknippad med skalden Esaias Tegnér. (*Kognitiv miljö*).

Uttryck för riksintresset:

Bruksherrgård, kyrka, hytta, smedja, järnbod. Litterära bruks- och herrgårdstraditioner med Tegnér rummet på Rämmens herrgård.

Saxåhyttan [S 9] (Färnebo sn)

Motivering:

En av länets äldsta hyttplatser med rötter i senmedeltidens järnhantering. (*Hyttmiljö*, *Bruksmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Stenmasugn från 1854, malmkross, rostugn, slaggstamp och imponerande kolhus, klassicistisk herrgård från 1809, arbetarbostäder, smedja i ursprungligt skick och skolhus från 1870.

Storbrohyttan [S 10] (Färnebo sn)

Motivering:

En av den mellansvenska bruksbygdens bäst bevarade bergsmanshyttor, anlagd på 1500-talet, med byggnadsbestånd från 1800-talets mitt. (*Bruksmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Hytta, stenmasugn, rostugn och malmstamp. Herrgård från 1870-talet med ekonomibyggnader och lantarbetarbostäder samt en ditflyttad *bergsmansgård* från 1700-talet.

GRUMS KOMMUN

Borgvik [S 15] (Borgviks sn)

Motivering:

Bruksmiljö och *industrimiljö* med för Västsverige typisk oregelbunden planform från 1600-1900.

Uttryck för riksintresset:

Karolinsk herrgård och kyrka med märkligt interiörmåleri. Arbetarbebyggelse, hytttruin, smedjor, magasin m m uppförda i trä och slaggsten, såg- och kvarnrester.

HAGFORS KOMMUN

Uddeholm [S 16] (Norra Råda sn)

Motivering:

Bruksmiljö som tydligt speglar industrialismens samhällsomvandling under 1800-talets senare del.

Uttryck för riksintresset:

Enhetliga tjänstemannabostäder och kontorsbyggnader med tidstypiskt utseende från slutet av 1800-talet och 1900-talets början. Länets största herrgård med utrymme för brukskontor och bostäder för brukets högsta tjänstemän. Hitflyttad 1600-talskyrka.

HAMMARÖ KOMMUN

Hammarö [S 17] (Hammarö sn)

Motivering:

Bygdecentrum vid Vänerstrandens slättbygder med lång kontinuitet, som särskilt väl speglar övergången vikingatid - medeltid. (*Fornlämningsmiljö, Kyrkomiljö, Boställsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Vikingatida gravfält med högar och övertorvade stensättningar, ensamliggande stensättningar, domarring, medeltida träkyrka och militärbostället Hammars gård, en f d *kungsgård* och klosterhemman under Varnhem.

KARLSTAD KOMMUN

Alsterdalen [S 18] (Alsters sn)

Motivering:

Dalgångsbygd med bruksherrgårdar som levandegöres av Frödings diktning. (*Herrgårdslandskap, Kyrkomiljö, Kognitiv miljö*).

Uttryck för riksintresset:

Alsters, Gunneruds och Alstrums herrgårdar i nyklassicistisk arkitektur. Alsters träkyrka från 1696. Minnessten över Gustaf Fröding från 1921.

I området ingår även:

Fornlämningsmiljö med ett 20-tal stensättningar med kal stenfyllning, röse, hög och hällkista.

Karlstads stadskärna [S 21]

Motivering:

Residensstad och *stiftsstad* som speglar stadsbyggandet kring 1800-talets mitt.

Uttryck för riksintresset:

Rutnätsstad med breda gator och stort torg präglad av den sista stora stadsplaneregleringen i 1600-talets stadsbyggnadstradition. Institutionsbyggnader och annan bebyggelse som hör samman med funktionen av förvaltningsstad runt de centrala stadsrummen och Klaraälvens västra gren.

Trästädsbebyggelse utmed Älvdalen som överlevde branden 1865.

Segerstad [S 19] (Segerstad sn)

Motivering:

Centralbygd med en osedvanlig många och formmässigt varierade förhistoriska gravar. (*Fornlämningsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Fullåkersbygd med runda, rektangulära, kvadratiska och oregelbundna rösen, stensättningar och högar, två treuddar, domarring, stenkreis, ensamliggande, i gravgrupper samt sex gravfält och två *fornborgar* och Segerstads gamla kyrkby av oskiftad *radbykaraktär*.

Väse-Ve [S 20] (Väse sn)

Motivering:

Bygdecentrum vid vänerstranden med lång kontinuitet. (Fornlämningsmiljö, Odlingslandskap med övervattnade slättermarker, Boställsmiljö, Kommunikationsmiljö).

Uttryck för riksintresset:

Rikt sockencentrum med nyklassicistisk kyrka, prästgård, klockargård, sockenstuga, skola och kyrkstallar. Kronofogdebostället i Ve och hembygdsgården Mölntorp. Översilningsängar, fyra gravfält av yngre järnålders typ med högar och övertorvade stensättningar, runsten, milstolpar och stenvalvsbro längs gammalt kommunikationsstråk och runsten.

KILS KOMMUN

Apertin-IIIberg-Ekenäs [S 22] (Stora Kils sn)

Motivering:

Herrgårdslandskap med karakteristiska uttryck för värmländsk bruks- och högreståndskultur från 1700- och 1800-talen. (*Järnvägsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Apertins herrgård med barockinteriör och f d biskopsgården Ekenäs med anlagda parker, alléer och stora sammanhängande odlingsytor. Bevarad sträcka av Sveriges första järnväg anlagd 1849.

I området finns även:

Tre gravfält av yngre järnålderstyp med högar och övertorvade stensättningar.

Runnevål [S 23] (Stora Kils sn)

Motivering:

Länets största järnåldersgravfält i sammanhängande jordbruksbygd vid nedre Fryken.

(Fornlämningsmiljö).

Uttryck för riksintresset:

Ca hundra välbevarade gravhögar, övertorvade stensättningar, hålväg.

KRISTINEHAMNS KOMMUN

Visnum [S 24] (Visnums sn)

Motiv för riksintresset:

Odlingslandskap med ovanligt tätt bestånd av förhistoriska gravar vid medeltida kyrk- och *begravningsplats*, som visar tydlig kontinuitet mellan hednisk och kristen tid och framåt längs den gamla "Letstigen". *(Fornlämningsmiljö, Kyrkomiljö, Boställsmiljö, Kommunikationsmiljö).*

Uttryck för riksintresset:

Fyra gravfält med högar och övertorvade stensättningar av yngre järnålderstyp. Korsformig spånklädd träkyrka från 1700-talet, f d kloster- och militieboställen som Backa majorsboställe och Sommersta kronolänsmansboställe samt den ålderdomliga färdleden "Letstigen".

Visnum-Kil [S 26] (Visnums-Kils sn)

Motivering:

Odlingslandskap med kontinuerlig bosättning från järnåldern. *(Fornlämningsmiljö, Herrgårdsmiljö).*

Uttryck för riksintresset:

Herrgårdar med 1700- och 1800-talsbebyggelse, t ex Kilsby och Nynäs, vilka under medeltiden tillhört Riseberga kloster. Fyra gravfält och två gravgrupper med totalt ca 50 högar övertorvade stensättningar. *Sockencentrum* med 1700-talskyrka, prästgård och skola från 1800-talet.

Värmlands Säby [S 25] (Visnums sn)

Motivering:

Ovanligt komplett *herrgårdsmiljö* kring Värmlands-Säby 1700-talsherrgård.

Uttryck för riksintresset:

Huvudbyggnad, brukningscentrum, torp, arbetarbebyggelse. Värmlands-Säby är säteri sedan 1596 och tillhörde under medeltiden Riseberga kloster.

I området ingår även:

Fornlämningsmiljö med fyra gravfält bestående av högar, övertorvade stensättningar, treuddar och resta stenar.

MUNKFORS KOMMUN

Munkfors [S 28]

Motivering:

Bruksmiljö med landets äldsta bevarade martinverk av stort industri- och socialhistoriskt värde.

Uttryck för riksintresset:

Centralt placerad herrgård och bruksgator med arbetarbostäder, martinverk från 1877 med välbevarad teknisk utrustning.

Ransäter [S 29] (Ransäters sn)

Motivering:

Odlingslandskap med bruksherrgårdar förknippad med Erik Gustav Geijer. (*Bruksmiljö, Kognitiv miljö*).

Uttryck för riksintresset:

Geijersgården och Geijersskolan. Klockaregården vid kyrkan har bevarats som minnesgård över Tage Erlander.

I området ingår även:

Hembygds gård med museibygnader och friluftsteater.

STORFORS KOMMUN

Bjurbäcken [S 30] (Lungsunds sn)

Motivering:

Bjurbäcks kanal från 1857 (f d Filipstad bergslags kanal) är en välbevarad transportled för malm, smide och personbefordran. (*Kanalmiljö, Bruksmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Slussar, f d kron bruket Asphyttan och Bjurbäckshyttan med bruksgård och tidig industriell bebyggelse. Miljön berör även Färnebo sn i Filipstads kommun.

SUNNE KOMMUN

Askersby [S 35] (Sunne sn)

Motivering:

Odlingslandskap med byar som innehåller ovanligt välbevarad bebyggelse från 1800-talet. (*Bymiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Askersby *radbybebyggelse* med traditionellt utformade bostadshus och ekonomibygnader från 1800-talets förra hälft.

Mårbacka [S 32] (Östra Ämtervik sn)

Motivering:

Selma Lagerlöfs födelsehem Mårbacka. *Odlingslandskap* med för länet stora identitets- och traditionsvärden förknippade med hennes författarskap. (*Kognitiv miljö*).

Uttryck för riksintresset:

Byn Södra Ås *bymiljö* med välbevarade man- och ekonomibygnader. Selma Lagerlöfs hem, Mårbacka, ritat av arkitekten IG Clason 1923, men med 1700-tals stomme. Mårbackas tidigare huvudgård "Där Ner" (Ingemarsgårdens förlaga) ansluter till minnesgården.

I området ingår även:

Äldre järnåldersgravfält, fossilåker, område med röjningsrösen.

Rottneros [S 31] (Sunne sn)

Motivering:

Rottneros *herrgårdsmiljö* vid sjön Fryken förknippad med Selma Lagerlöfs författarskap och de värmländska brukstraditionerna. (*Kognitiv miljö, Park*).

Uttryck för riksintresset:

Herrgård ritad av G. von Dardel från 1930-talet, den fjärde huvudbyggnaden på platsen sedan 1700-talet. Skulpturpark med strövstigar, broar och vattenfall.

I området ingår även:

Gravfält och gravgrupper med högar och övertorvade stensättningar.

Smedsby [S 34] (Östra Ämterviks sn)

Motivering:

Fornlämningsmiljö från brons- och järnåldern delvis monumentalt anlagda i förhållande till gammal vattenled.

Uttryck för riksintresset:

Ca 20 rösen och stensättningar med kal stenfyllning.

Östra Ämtervik [S 33] (Östra Ämtervik sn)

Motivering:

A. *Odlingslandskap* med fornlämningar från brons- och järnåldern. (*Fornlämningsmiljö*).

B. *Sockencentrum* med bebyggelse från 1800-talets början förknippad med Selma Lagerlöfs författarskap. (*Kognitiv miljö*).

Uttryck för riksintresset:

A. Två höggravfält, grupper med rösen och stensättningen med kal stenfyllning.

B. Nuvarande kyrkan från slutet av 1700-talet och prästgården Herresta, känd som gården "Borg" i Gösta Berlings saga.

SÄFFLE KOMMUN

Millesvik [S 37] (Millesvik sn)

Motivering:

Ovanligt tät och formsammansatt *fornlämningsmiljö* från sten-, brons- och järnåldern.

Uttryck för riksintresset:

Mer än 200 gravar i flera gravfält och ensamlager. Rösen, bl.a. ett av Sveriges största långrösen. Stensättningar med kal stenfyllning, högar, övertorvade stensättningar, klumpstenar, domarringar, hållkista. Ca 100 odlingsrösen.

I området ingår även:

Millesviks 1100-talskyrka, pilgrimsled och medeltida gårdslägen. Hjällesgate herrgård med nuvarande byggnader från 1800-talets förra hälft.

Västra Smedbyn [S 36] (Kila sn)

Motivering:

Herrgårdsmiljön von Echstedska gården är en av den svenska profanarkitekturens bäst bevarade karoliner- och rokokooanläggningar.

Uttryck för riksintresset:

Herrgård uppförd 1762-64, flyglar, lusthus, avträde. Interiörmålningar i manbyggnad och avträde. Park, omgivande odlingslandskap.

TORSBY KOMMUN

Johola [S 40] (Östmarks sn)

Motivering:

En av landets bäst bevarade *finngårdar* med 1700-och 1800-talsbyggnader, med omgivande odlingslandskap.

Uttryck för riksintresset:

Karakteristiskt terrängläge på backkrön i öppet odlingslandskap. Väl bevarad bebyggelse med boningshus med rök- och svenskstuga. Bodar, ladugårdar, smedja, ria m.m.

Kårebolsättern [S 41] (Norra Ny sn)

Motivering:

En av de bäst bevarade sätrarna i det svenska fäbodsområdets södra del. (*Fäbodmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Trettioalet fähus, lador och säterstugor kring en öppen vall.

Likenäs-Transtrand [S 38] (Dalby sn)

Motivering:

Ett av landets största fångstgropssystem, sydvästlig utlöpare till det norrländska fångstgropsområdet.

(*Fångstmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Mer än hundra enskilda gropar i system. Enstaka kolningsgropar.

Ritamäki-Kvarntorp [S 39] (Lekvattnets sn)

Motivering:

Två av landets bäst bevarade *finngårdar* som minner om invandringen av svedjefinnar under 1500- och 1600-talen.

Uttryck för riksintresset:

Ursprungliga bosättningslägen och småskaligt *odlingslandskap*. Ritamäkis månghussystem med timrade ekonomibyggnader och rökstuga.

ÅRJÄNGS KOMMUN

Blomma-Gyltenäs [S 42] (Blomskogs och Trankils sn)

Motivering:

Fornlämningsmiljö i *skogsbygd* från senneolitikum, brons- och järnålder som är den nordligaste utlöparen av det västsvenska hällkisteområdet.

Uttryck för riksintresset:

Hällkistor, rösen stensättningar, stenåldersboplats. Relationen till forntida vattenled.